

RROM PO DROM

Pierwsze w Polsce pismo Romów

Ministerstwo
Kultury
i Dziedzictwa
Narodowego

KWARTALNIK

2/2022

SPIS TREŚCI

<i>Od redakcji</i>	3
<i>Wydarzenia</i>	4
<i>Romowie, Polska, Świat</i>	8
<i>Historia mówi</i>	18
<i>Romskie osobowości</i>	20
<i>Co nowego</i>	21
<i>Wojna na Ukrainie</i>	22

Redaktor naczelny: Karolina Kwiatkowska
Opracowanie graficzne:
Organizowanie kursów i szkoleń
Zespół redakcyjny:
Nakład 500 szt.- egzemplarz bezpłatny

OD REDAKCJI

WOJEWODA MAZOWIECKI
Konstancy Radziwiłł

Warszawa, 8 kwietnia 2022 r.

**Spoleczność romska
w województwie mazowieckim**

Szanowni Państwo,

Międzynarodowy Dzień Romów, przypadający w 51. rocznicę I Światowego Kongresu Romów, to okazja do przypomnienia osiągnięć tego zgromadzenia, będącego pierwszą manifestacją istnienia Romów na arenie międzynarodowej jako jednego narodu. Święto to sprzyja także wspólnemu wyrażaniu satysfakcji z ważnego wkładu społeczności romskiej w cywilizacyjne dziedzictwo Rzeczypospolitej Polskiej.

Na podkreślenie zasługuje fakt, że obchody Międzynarodowego Dnia Romów wraz z upływem czasu zmieniają swój charakter. Prezentacji kultury tego narodu poprzez żywiolowe, zachwycające feerią barw i dźwięków występy zespołów artystycznych coraz częściej towarzyszą przedsięwzięcia służące upowszechnianiu wiedzy o jego języku i dorobku w różnych dziedzinach, a także długiej i często dramatycznej historii. Wydarzenia te przyczyniają się do rozbijania stereotypów i burzenia barier, pozwalają także odnaleźć wartości i wspólne dokonania, a tym samym mają istotne znaczenie dla umacniania łączących nas więzi.

Integracja społeczności romskiej w Polsce to proces, którego pomyślny przebieg wymaga działań o charakterze systemowym. Rząd Rzeczypospolitej Polskiej realizuje obecnie *Program integracji społecznej i obywatelskiej Romów w Polsce na lata 2021–2030*, którego celem jest poprawa sytuacji romskiej mniejszości etnicznej poprzez zapewnianie jej równego dostępu do wysokiej jakości edukacji powszechnej, zatrudnienia, opieki zdrowotnej i mieszkań oraz włączanie jej przedstawicieli w procesy konsultacyjne i decyzyjne. Wierzę, że będzie on nie tylko szansą na zaradzenie obecnym problemom, lecz także pozwoli na wprowadzenie trwałych zmian w funkcjonowaniu państwa, uwzględniających potrzeby zamieszkujących je Romów.

W tym wyjątkowym dniu życzę Państwu, aby odnajdowali Państwo w Polsce prawdziwy dom – bezpieczny, przyjazny i sprzyjający wszechstronnemu rozwojowi. Zapewniam o mojej gotowości do wspierania Państwa w dążeniach do spełnienia marzeń. Pragnę także wyrazić uznanie dla pomocy udzielanej przez Państwa rodakom z ogarniętej wojną Ukrainy. Państwa wielkie zaangażowanie w różne formy wsparcia – od zbiórki darów poprzez organizację ewakuacji – budzi mój najwyższy szacunek.

Z poważaniem

Konstancy Radziwiłł

WYDARZENIA ...

International Roma Day

SARE ROMENGE PE CEŁO SWETO/ LUMIA SASTYPEN BACHT. SARE DEDZIWAS SYR MAJFEDYR.

OPRE ROMA

Międzynarodowy Dzień Romów

Święto ustanowione w 1990 r. podczas kongresu w podwarszawskim Serocku, promuje naszą bogatą kulturę, tradycję oraz inicjuje debatę o problemach, z jakimi się borykamy.

Dzień obchodzony jest w rocznicę I Światowego Kongresu Romów, który odbył się w 1971 roku w Londynie. Kongres ten zainaugurował działalność Światowej Rady Romów, a jego uczestnicy zwrócili się do krajów członkowskich Organizacji Narodów Zjednoczonych, aby uznały Romów za mniejszość narodową.

Ważne jest aby w tak trudnych czasach jakie mamy teraz wzmocnić strategię na rzecz równości Romów i integracji w społeczeństwie europejskim, a w czasach kryzysu jedynym sposobem na pokonanie wyzwań jest współpraca i solidarność.

WYDARZENIA ...

NASZ RZECZNIK

Inicjatywa Nasz Rzecznik Centralna Rada Romów w Polsce Centrum Doradztwa i informacji dla Romów uczestniczymy w spotkaniu z prof. Marcinem Wiąckiem – Rzecznik Praw Obywatelskich z udziałem Ekspertki i Ekspertki z Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich .

Poruszamy zagadnienia i postulaty, które wybrzmiały podczas prac zespołów roboczych inicjatywy Nasz Rzecznik:

Zespół ds. lokalnych

Zespół praw osób z niepełnosprawnościami

Zespół praw opiekunek/-ów

Zespół praw kobiet,

Zespół praw osób LGBTQ+,

Zespół praw uchodźców/-czyń

Zespół edukacja włączająca

Zespół zdrowie

Zespół ochrona środowiska / klimat

Koalicja Infolinii

Inicjatywa Nasz Rzecznik realizowana jest pod parasolem Ogólnopolskiej Federacji Organizacji Pozarządowych przy wsparciu CIVITATES.

<https://naszrzecznik.pl/>

PROJEKT WŁĄCZ SIĘ

Pierwszy etap szkoleń zakończony! We współpracy z Centralna Rada Romów w Polsce Centrum Doradztwa i informacji dla Romów w Polsce i HAKOACH przeszkoliliśmy 45 osób z łódzkich służb mundurowych w zakresie różnic międzykulturowych!

W szkoleniu uczestniczyły osoby ze Straży Miejskiej w Łodzi, z Miejskiej Policji w Łodzi i Wojewódzkiej Policji w Łodzi.

Dziękujemy za udaną współpracę naszym Partnerom oraz uczestnikom i uczestniczkom! W kolejnym etapie przeszkolimy osoby z urzędów oraz z kadr dyrektorskich szkół w woj. łódzkim!

Projekt "WŁĄCZ SIĘ! Edukowanie, sieciowanie, komunikowanie - partycypacja łódzkich mniejszości" realizowany z dotacji programu Aktywni Obywatele – Fundusz Krajowy finansowanego przez Islandię, Liechtenstein i Norwegię w ramach Funduszy EOG.

WYDARZENIA ...

Pierwsze osobiste spotkanie dla Polskiego Roma Civil Monitor II (RCM)

Celem projektu Roma Civil Monitor jest przyczynienie się do wzmocnienia mechanizmów monitorowania wdrażania krajowych strategii integracji Romów poprzez systematyczny monitoring społeczeństwa obywatelskiego. Po utworzeniu polskiej koalicji Roma Civil Monitor Coalition, w skład której wchodzi 2 organizacje działających w Polsce Jaw Dikh, Centralna Rada Romów w Polsce – Central Roma Council In Poland i Monika Szewczyk. W ramach projektu nasza koalicja zorganizowała jednodniowe spotkanie, podczas którego członkowie koalicji mieli okazję zapoznać się programem i rolą krajowego koordynatora dla Polski, a także pogłębić dyskusję na temat działań w ramach Obywatelstwa Romskiego.

MONITOR CYWILNY ROMÓW 2021-2025

Nowe ramy strategiczne UE dotyczące Romów wydane przez KE w 2020 r. stanowią wyjątkową okazję do szeroko zakrojonego przeglądu i unowocześnienia polityk mających na celu promowanie równości, włączenia i uczestnictwa romskich obywateli europejskich. Ambitne cele nowych ram UE można osiągnąć tylko do 2030 r., jeśli organizacje romskie będą w znacznym stopniu uczestniczyć w ich projektowaniu, wdrażaniu i monitorowaniu.

Monitor obywatelski Romów (RCM) 2021-2025 ma na celu przyczynienie się do tego celu na kilka sposobów:

- Wzmocnienie zdolności romskiego i proromskiego społeczeństwa obywatelskiego do zapewnienia niezależnego monitorowania, oceny i sprawozdawczości w zakresie krajowych strategii na rzecz równości, uczestnictwa i integracji Romów, ich wdrażania, a także innych polityk mających wpływ na Romów,
- Wspieranie uczestniczących organizacji społeczeństwa obywatelskiego i aktywistów w ich działaniach rzeczniczych mających na celu zwiększenie skuteczności polityki publicznej w zwalczaniu wykluczenia i uczestnictwa Romów, a także przekazywanie wyników niezależnego monitoringu w celu utrzymania odpowiedzialności rządów w terenie lub polityki integracji Romów,

Fundacja Sztuki
JAW DIKH

Centralna Rada Romów
w Polsce
Centrum Doradztwa i Informacji dla Romów

- Umożliwienie romskiego i proromskiego społeczeństwa obywatelskiego zaangażowania się w dialog i współpracę z władzami publicznymi odpowiedzialnymi za integrację Romów, równość i walkę z rasizmem. W ciągu najbliższych czterech lat inicjatywa będzie realizowana przez konsorcjum uznanych organizacji działających na arenie międzynarodowej na rzecz równości Romów, uczestnictwa i integracji na poziomie międzynarodowym: Instytut Demokracji Uniwersytetu Środkowoeuropejskiego (CEU, lider projektu), Sieć ERGO, Fundación Secretariado Gitano (FSG) i Europejskie Centrum Praw Romów (ERRC). Nowa inicjatywa RCM 2021-2025 opiera się na doświadczeniach i dobrych praktykach z pilotażowego projektu RCM 2017-2020 realizowanego przez Uniwersytet Środkowoeuropejski we współpracy z członkami obecnego konsorcjum projektu i Roma Education Fund. Innowacje nowego projektu obejmują „model kaskadowy” mający na celu wzmocnienie koordynatorów krajowych koalicji społeczeństwa obywatelskiego, więcej działań na rzecz budowania potencjału członków koalicji narodowych oraz ich systematyczne wsparcie w angażowaniu się w dialog, rzecznicstwo i współpracę z zainteresowanymi stronami krajowymi. Projekt RCM 2021-2025 o pełnym tytule „Działanie przygotowawcze – Monitoring obywatelski Romów: Wzmacnianie zdolności i zaangażowania społeczeństwa obywatelskiego Romów i proromów w monitorowanie i przegląd polityki” został zainicjowany przez Parlament Europejski i jest zarządzany przez Dyрекcję Komisji Europejskiej -Wymiar sprawiedliwości i konsumenci (DG Just).

WYDARZENIA ...

RAPORT: Sprawozdanie podsumowujące PECAO na temat antycyganizmu/romofobii dotyczący mowy nienawiści w Internecie

Dziś z przyjemnością przedstawiamy Państwu najnowszą pracę – Raport syntezy PECAO na temat mowy nienawiści w Internecie dla Antigypsyist Online.

Projekt Peer Education to Counter Antigypsyist Hate Speech Online koncentruje się na zwalczaniu antycyganowskiej mowy nienawiści w Internecie poprzez pracę z młodymi ludźmi, wykorzystując połączenie edukacji rówieśniczej i monitorowania w celu uzyskania dwójakiego rezultatu: metodologia edukacji rówieśniczej służy osiągnięciu bezpośredniej zmiany postaw i działań dużej liczby młodych ludzi oraz monitorowanie, aby przyczynić się do lepszego zrozumienia i bardziej systemowej zmiany polityk poprzez rzecznicstwo oparte na wynikach. Sieć ERGO docenia wkład wszystkich edukatorów rówieśniczych zaangażowanych w projekt i dziękuje im wszystkim!

Raport ten opracowała Ileana Rotaru, doc. prof. dr hab. z West University of Timisoara, ekspert ds. badań Stowarzyszenia Nevo Parudimos i odpowiedzialny za instrumenty badawcze i metodologię opracowaną i stosowaną na potrzeby projektu PECAO.

Raport przedstawia wynik projektu PECAO w odniesieniu do ogólnych celów projektu:

- Dotarcie do co najmniej 2000 młodych ludzi w Hiszpanii, na Węgrzech, w Czechach, Rumunii, Bułgarii, Ukrainie, Włoszech, Francji, Macedonii Północnej i Albanii poprzez edukację rówieśniczą na uniwersytetach lub w klubach młodzieżowych, aby podnieść ich świadomość negatywnego wpływu mowy nienawiści wobec Romów oraz umożliwienie im rozpoznawania i zgłaszania mowy nienawiści w Internecie.
- Umożliwienie 50 młodym romskim edukatorom rówieśniczym w 10 krajach monitorowania mowy nienawiści w mediach internetowych i zgłaszania przypadków mowy nienawiści firmom IT, krajowym organom ds. równości i odpowiednim instytucjom państwowym w celu wzmocnienia wdrażania przepisów antydyskryminacyjnych. Ich praca doprowadzi do powstania krajowych zbiorów danych obejmujących co najmniej 150 przypadków, a także co najmniej 50 zgłoszonych przypadków.
- Propagowanie wobec krajowych i unijnych decydentów polityki antydyskryminacyjnej, która uwzględni sferę internetową, a także antycyganizm jako motywację uprzedzeń do mowy nienawiści i przestępstw z nienawiści.
- Wykorzystanie doświadczeń edukatorów rówieśniczych i wyników monitoringu w celu podniesienia świadomości innych interesariuszy (szerszego społeczeństwa obywatelskiego, praktyków edukacji, młodzieży) na temat antycygańskiej mowy nienawiści w mediach internetowych oraz pilności przeciwdziałania.

Jeśli chodzi o Romów: Ludzie najbardziej cierpiący z powodu mowy nienawiści to oczywiście ci, którzy są celami – Romowie, obywatele Europy. Projekt powinien mieć na nich pozytywny długofalowy wpływ, jeśli w wyniku tego projektu zmniejszy się zawartość mowy nienawiści w mediach internetowych. Mniej mowy nienawiści w Internecie oznacza mniej podlegania do przemocy i mniej stereotypów przez większość społeczeństwa, co prowadzi do ogólnego spadku antycyganizmu.

WYDARZENIA ...

SAMORZĄDOWY OKRĄGLY STÓŁ

8 i 9 maja we Wrocławiu trwa ogólnopolskie spotkanie kilkuset samorządowców, przedstawicieli i przedstawicieli organizacji pozarządowych, przedstawicieli/-ek strony rządowej, partnerów z Ukrainy, świata biznesu i nauki.

Rozmowy, w trakcie których wypracowane zostaną rekomendacje dla strony rządzącej, związane będą z funkcjonowaniem Polskich samorządów po przyjęciu ponad 3 mln obywaterek i obywateli z Ukrainy.

Wydarzenie odbędzie się pod kopułą Hala Stulecia a zaproszenie do obrad przy 52-osobowym Okrągłym Stole otrzymało kilkudziesięciu partnerów wydarzenia.

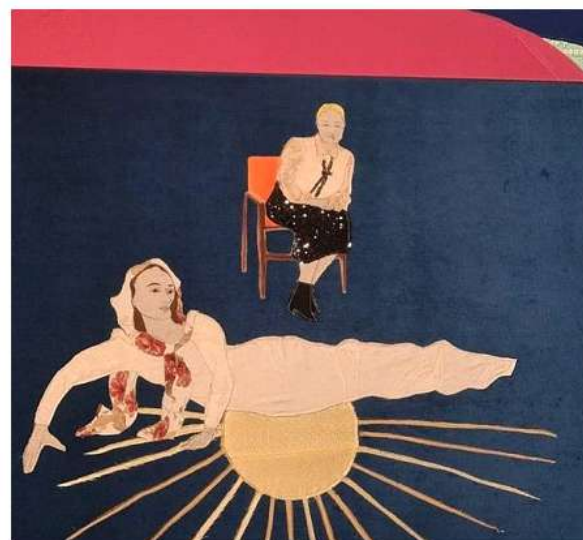
W skład każdego podstolika wchodzi kilkunastu ekspertów/-ek, z grona samorządowców, biznesu, nauki i przedstawicieli/-ek NGO. Prace merytoryczne już trwają – koordynatorzy/-rki stolików organizują prace zdalne w swoich obszarach.

8 i 9 maja we Wrocławiu trwa ogólnopolskie spotkanie kilkuset samorządowców, przedstawicieli i przedstawicieli organizacji pozarządowych, przedstawicieli/-ek strony rządowej, partnerów z Ukrainy, świata biznesu i nauki.

Rozmowy, w trakcie których wypracowane zostaną rekomendacje dla strony rządzącej, związane będą z funkcjonowaniem Polskich samorządów po przyjęciu ponad 3 mln obywaterek i obywateli z Ukrainy.

Wydarzenie odbędzie się pod kopułą Hala Stulecia a zaproszenie do obrad przy 52-osobowym Okrągłym Stole otrzymało kilkudziesięciu partnerów wydarzenia.

W skład każdego podstolika wchodzi kilkunastu ekspertów/-ek, z grona samorządowców, biznesu, nauki i przedstawicieli/-ek NGO. Prace merytoryczne już trwają – koordynatorzy/-rki stolików organizują prace zdalne w swoich obszarach.

ROMOWIE POLSKA-ŚWIAT

Komisja Europejska ogłasza pakiet wiosenny 2022 – co z niego wynika dla europejskich Romów?

23 maja 2022 r.

Komisja Europejska w ramach Europejskiego Semestru 2022 opublikowała tzw. . Oznacza to powrót do procedury europejskiego semestru 2020, ponieważ – wyjątkowo – 2021 nie zawierał sprawozdań krajowych ani zaleceń dla poszczególnych krajów. Sieć ERGO i jej krajowi członkowie dokonali przeglądu Pakietu, aby sprawdzić, w jakim stopniu wyraźnie wspomina on o prawach i integracji Romów, a także o mniejszościach etnicznych, dyskryminacji, rasizmie i roli dialogu obywatelskiego.

Uzyskaj dostęp do pełnej analizy tutaj .

Kluczowe wnioski

W towarzyszącym komunikacie podkreślono Romów jako jedną z grup najbardziej dotkniętych pandemią Covid-19 i mówi się o poprawie ich integracji na rynku pracy.

7 sprawozdań krajowych zawiera odniesienia do Romów (BG, HR, CZ, HU, RO, SK, SI) w 2022 r., czyli o jedno więcej niż w 2020 r., ale nadal niewystarczające, ponieważ Romowie mieszkają w 26 państwach członkowskich UE.

Tylko jedno zalecenie dla poszczególnych krajów (HU) wspomina Romów, co stanowi niewielką poprawę w stosunku do 2020 r. (pierwszy rok, w którym nie ma romskich zaleceń dla poszczególnych krajów od 2012 r.), ale mniej niż przed 2020 r.

Mniejszości etniczne, dyskryminacja i rasizm są nieobecne w obu zestawach dokumentów, a tylko dyskryminacja jest wymieniona dwukrotnie w Raportach Krajowych dla 3 krajów (BE, HR, IE).

Organizacje społeczeństwa obywatelskiego nie były powiązane z opracowywaniem Raportów Krajowych, a odniesienia do ich roli w pakiecie wiosennym są nieliczne i niejasne (7 Raportów Krajowych, 1 CSR).

Ogólnie rzecz biorąc, chociaż nasi członkowie z zadowoleniem przyjmują odniesienia do społeczności romskich w niektórych krajach, ubolewają, że większość pakietu wiosennego 2022 nie wspomina ich wyraźnie, podczas gdy Romowie są obecni we wszystkich państwach członkowskich z wyjątkiem Malty i doświadczają wskaźników ubóstwa i wykluczenia społecznego ponad 80% we wszystkich z wyjątkiem Czech. Sytuację pogorszyły następstwa pandemii Covid-19, wojna na Ukrainie oraz rosnące koszty życia i skoki cen energii. Ponieważ sam pakiet podkreśla te właśnie wyzwania, gwarantowałby zwrócenie większej uwagi na jedną z najbardziej pozostawionych społeczności w Europie .

Powtarzający się nacisk na wspieranie sprawiedliwych przemian i łagodzenie konsekwencji dla grup szczególnie wrażliwych jest bardzo pozytywny, jednak doświadczenie naszych członków wskazuje, że o ile Romowie nie zostaną wyraźnie wymienieni jako główni beneficjenci środków wsparcia, główne inicjatywy i dedykowane fundusze krajowe i unijne kończą się nie docierając do nich . Europejscy Romowie muszą być szczególnie traktowani priorytetowo w unijnym pakiecie naprawczym i związanych z nim funduszach, jeśli UE poważnie podchodzi do realizacji swoich zobowiązań na rzecz równości Romów, uczestnictwa i integracji.

ROMOWIE POLSKA-ŚWIAT

Centralna Rada Romów w Polsce, Centrum Doradztwa i Informacji dla Romów w Polsce wzięła udział w Spotkaniu Sektora Ochrony organizowane z ramienia UNHCR na którym odbyło się spotkanie wysokiego szczebla z udziałem Zastępcy Wysokiego Komisarza ds. Uchodźców (Ochrona), pani Gillian Triggs oraz Specjalnego Przedstawiciela ONZ ds. Uchodźców, a także Sekretarz Generalny ds. Przemocy Pani Pramila Patten.

Podczas tego spotkania został przedstawiony przegląd najważniejszych problemów związanych z ochroną w Polsce, ze szczególnym uwzględnieniem przemocy ze względu na mniejszości, płeć, ochrony dzieci i handlu ludźmi.

Papusza - Bronisława Wajs (Ur. 17 sierpnia 1908 zm. 8 luty 1987)

Życiorys Papusza

Jej matką była Katarzyna Zielińska. Ojciec zmarł na Syberii około 1914 roku. Matka Papuszy wyszła ponownie za mąż za Jana Wajsa[2]. Papusza nigdy nie uczęszczała do szkoły. W wieku 16 lat została wydana za mąż za starszego o 24 lata[5] harfiarza Dionizego Wajsa (zm. 1972), brata jej ojczyma. Nie mieli dzieci, choć po II wojnie światowej wychowywali wojennego sierotę o imieniu Władysław, który był nazywany „Tarzanio”[2]. Była jedną z niewielu kobiet romskich, które samodzielnie nauczyły się pisać i czytać

Przed II wojną światową jej tabor wędrował po Wołyniu, Podolu i Wileńszczyźnie[1], a w czasie wojny ukrywała się wraz ze swoim taborom w lasach wołyńskich, co opisała w poemacie *Krwawe łyzy* co za Niemców przeszliśmy na Wołyniu w 1943 i 44 roku. Po wojnie trasa taboru prowadziła przez Mazury i Pomorze na zachód Polski. Zimą z 1947 na 1948 rok spędziła w Wieprzycach, a na przełomie 1949 i 1950 roku mieszkała w Witnicy. W 1950 roku Bronisława Wajs zamieszkała w Żaganii. Od 1953 roku stale mieszkała w Gorzowie Wielkopolskim, co było wynikiem odgórnie narzuconego przez władze PRL nakazu osiedlania się. W 1981 roku, starą i schorowaną, przyjęła pod opiekę siostrę, Janina Zielińska, mieszkająca w Inowrocławiu[2].

Talent poetki odkrył w 1949 roku Jerzy Ficowski – został on później jej tłumaczem z języka romskiego. Pierwsze tłumaczenia jej tekstów przesłał Julianowi Tuwimowi, który doprowadził do ich publikacji. Twórczość Papuszy po raz pierwszy pojawiła się w prasie literackiej w 1950 roku dwumiesięczniku „Problemy” (nr 10/50). Ukazał się wtedy wywiad Tuwima z Ficowskim, do którego dołączono cztery wiersze oraz kilka fotografii cygańskiej poetki o pseudonimie „Papusza”. Oficjalnie Papusza zadebiutowała wierszem w „Nowej Kulturze” w 1951 roku. Jednocześnie w miesięczniku „Twórczość” pojawił się biogram poetki wraz z *Pieśnią Cyganki*[2].

W środowisku romskim spotykała się z niechęcią, ze względu na odstępstwo od tradycyjnej roli kobiety. Została odrzucona z powodu zdrady plemiennych tajemnic po ukazaniu się w 1953 roku książki Ficowskiego *Cyganie polscy*, w której autor opisał wierzenia, prawa moralne oraz słownik romskich wyrazów. Szykany, którym była poddana, spowodowały wystąpienie choroby psychicznej i konieczność okresowego leczenia w zakładach psychiatrycznych[5].

Od 1962 roku Bronisława Wajs należała do Związku Literatów Polskich[2][5]. Jej wiersze były przekładane na języki: niemiecki, angielski, francuski, hiszpański, szwedzki i włoski[5].

Zmarła 8 lutego 1987 roku w Inowrocławiu. Została pochowana 14 lutego na inowrocławskim cmentarzu Świętego Józefa[6].

W 1996 roku rękopisy i pamiątki poetki zostały odkupione od Jerzego Ficowskiego i przekazane Stowarzyszeniu Twórców i Miłośników Kultury Cygańskiej w Gorzowie Wielkopolskim[2]

ROMOWIE POLSKA-ŚWIAT

Monitor Cywilny Romów 2021-2025

W następstwie przyjęcia w dniu 7 października 2020 r. strategicznych ram UE dotyczących Romów na rzecz równości, włączenia i uczestnictwa oraz z inicjatywy Parlamentu Europejskiego, Komisja Europejska rozpoczęła kontynuację inicjatywy Roma Civil Monitor (RCM) na kolejny cztery lata (2021-2025). RCM przyczynia się do realizacji ambitnych celów nowych ram UE dotyczących Romów na kilka sposobów:

Wzmocnienie zdolności romskiego i proromskiego społeczeństwa obywatelskiego do zapewnienia niezależnego monitorowania, oceny i sprawozdawczości w zakresie krajowych strategii na rzecz równości, uczestnictwa i integracji Romów, ich wdrażania, a także innych polityk mających wpływ na Romów,

Wspieranie uczestniczących organizacji społeczeństwa obywatelskiego i aktywistów w ich działaniach rzeczniczych mających na celu zwiększenie skuteczności polityki publicznej w walce z wykluczeniem i uczestnictwem Romów, a także przekazywanie wyników niezależnego monitoringu w celu utrzymania odpowiedzialności rządów w terenie lub polityki integracji Romów

Umożliwienie Romom i proromskiemu społeczeństwu obywatelskiemu angażowania się w dialog i współpracę z władzami publicznymi odpowiedzialnymi za integrację Romów, równość i walkę z rasizmem.

Inicjatywa RCM 2021-2025 jest realizowana przez konsorcjum uznanych organizacji działających na arenie międzynarodowej na rzecz równości Romów, uczestnictwa i integracji na poziomie międzynarodowym: Democracy Institute of the Central European University (CEU, lider projektu), ERGO Network, Fundación Secretariado Gitano (FSG) i Europejskie Centrum Praw Romów (ERRC).

Europejską. Dyrekcja Generalna ds. Sprawiedliwości i Konsumentów (DG Just).

Opiera się na doświadczeniach i dobrych praktykach z pilotażowego projektu RCM 2017-2020 realizowanego przez Uniwersytet Środkowoeuropejski we współpracy z członkami konsorcjum obecnego projektu oraz Funduszem Edukacji Romów. Innowacje nowego projektu obejmują „model kaskadowy” mający na celu wzmocnienie koordynatorów krajowych koalicji społeczeństwa obywatelskiego, więcej działań na rzecz budowania potencjału członków koalicji narodowych oraz ich systematyczne wsparcie w angażowaniu się w dialog, rzecznictwo i współpracę z zainteresowanymi stronami krajowymi.

Projekt RCM 2021-2025 o pełnym tytule „Działanie przygotowawcze – Monitoring obywatelski Romów: Wzmocnianie zdolności i zaangażowania społeczeństwa obywatelskiego Romów i proromów w monitorowanie i przegląd polityki” został zainicjowany przez Parlament Europejski i jest zarządzany przez Komisję Europejską. Dyrekcja Generalna ds. Sprawiedliwości i Konsumentów (DG Just).

Polska

Informacje o Romach w przypadku Polski

Romowie w Polsce należą w większości do pięciu grup. Polska Roma (Polscy Romowie), Romowie Karpaccy (Romowie Karpacki, zwani również Bergitka Roma), Kełderasze,

Lowarzy i Sinti. Grupy te różnią się kulturą, sytuacją społeczno-ekonomiczną. Zgodnie z polskim prawem Romowie są prawnie uznawani za etniczną od 2005 r. mniejszość. Narażeni są na dyskryminację ze względu na pochodzenie rasowe lub etniczne oraz ze względu na wykluczenie społeczne¹². Od zakończenia II wojny światowej Polska jest krajem homogenicznym, w którym wszystkie mniejszości narodowe i etniczne stanowią nieco ponad 1 procent z 38,5 mln mieszkańców. Według ostatniego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań z 2011 roku, 17 049 obywateli polskich zadeklarowało przynależność do romskiej mniejszości etnicznej. Jednak według lokalnych instytucji, organizacji romskich i badaczy, liczba Romów w Polsce szacowana jest na 25-35 tys. osób.

Kluczowe problemy:

Stopa bezrobocia wśród Romów jest wysoka. Środki przeznaczone na realizację tego priorytetu w ramach Programu romskiego są nadal niskie, stanowiąc nie więcej niż 8% (ok. 200 tys. euro) rocznych środków dostępnych na realizację całego Programu romskiego (ok. 2,5 mln euro rocznie).

Koordinatory Monitora Obywatelskiego Romów:

Fundacja Sztuki Jaw Dikh

Członkowie koalicji organizacji pozarządowych:

Centralna Rada Romów w Polsce, Centrum Doradztwa i Informacji dla Romów

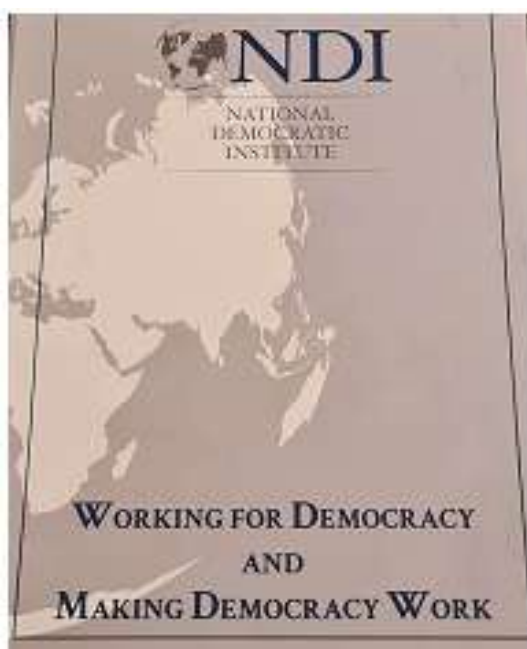
ROMOWIE POLSKA-ŚWIAT

National Democratic Institute for International Affairs

Organizacja non-profit działająca na rzecz wspierania i wzmocnienia demokratycznych instytucji na całym świecie poprzez uczestnictwo obywateli, otwartość i odpowiedzialność w rządzie. Zorganizowało szkolenie bazuje na powstaniu partnerstwa strategicznego, obejmującego działania mające na celu wzmocnienie i podniesienie kompetencji działaczy ze środowisk liberalnych i mniejszościowych. Warsztaty koncentrowały się na wymianie pomysłów, dobrych praktyk i doświadczeń oraz analizowaniu przykładów potencjalnych rozwiązań. W ramach projektu osoby uczestniczące w szkoleniu przejdą przez cykl szkoleń poświęconych działalności rzeczniczej i rozwijaniu kompetencji leaderskich oraz budowaniu koalicji. Szkolenia zostały podzielone na dwa komponenty związanych z rozwijaniem kompetencji leaderskich, komunikacji, mediacji, budowaniu koalicji, budowaniu swojego wizerunku, rzecznictwa, zdobywania sojuszników jak i funduszy. Każda z tych sesji jest podzielona na dwa rodzaje:

Osoby uczestniczące dowiedziały się jak skutecznie opracować inicjatywę i zbudować koalicję, jak stworzyć plan i uzasadnienie inicjatywy poprzez mocny i angażujący argument bazujący na mowie korzyści i storytellingu oraz w jaki sposób pracować ze społecznością lokalną dostosowując swoje możliwości do grupy docelowej i regionu.

Wspaniała współpraca organizacji mniejszościowych i migranckich, a przy tym cudownie spędzony czas.

ROMOWIE POLSKA-ŚWIAT

Obrady Okrągłego Stołu. Przedstawiciele samorządu, rządu, Prezydenta RP, organizacji pozarządowych, biznesu i nauki przygotowują tzw. „białą księgę”. Będzie to zestaw rekomendacji i niezbędnych zmian prawnych w związku z przyjęciem przez Polskę ponad 3 mln obywateli z Ukrainy.

Zestaw propozycji przygotowało ponad 120 ekspertów, samorządowców i przedstawicieli NGO, którzy pracowali nad 8 obszarami m.in. rynkiem pracy, mieszkalnictwem, edukacją i nauką, bezpieczeństwem, finansami czy legislacją. Dokument trafi niebawem do Premiera, Prezydenta RP oraz Marszałków Sejmu i Senatu i Komisji Wspólnej Rządu i Samorządu Terytorialnego.

Organizatorem wydarzenia było Miasto Wrocław. Specjalne wideo w związku z obradami w Polsce przygotował dla Wrocławia mer Kijowa, Witalij Kliczko.

Przekazuję Wam wszystkim najszersze pozdrowienia. Wam, uczestnikom Samorządowego Okrągłego Stołu. A także dziękuję. Dziękuję za okazaną pomoc. Za opiekę nad uchodźcami z Ukrainy, za przekazanie broni defensywnej, która jest nam teraz tak potrzebna do obrony naszej ojczyzny. Obrony naszych rodzin, dzieci, do obrony naszej przyszłości – powiedział Kliczko.

Samorządowcy o swoich działaniach

Konrad Fijołek, prezydent Rzeszowa referował działania samorządowców podejmowane od pierwszych dni wojny na Ukrainie, a Edwin Bendyk, prezes Fundacji Batorego, zwracał uwagę na kluczową rolę organizacji pozarządowych w radzeniu sobie z kryzysem uchodźczym. –

Obecny kryzys pokazał rolę i znaczenie organizacji pozarządowych – mówił Bendyk, zwracając uwagę na potrzeby dot. zmian w finansowaniu NGO i zmian w modelu współpracy z organizacjami społecznymi.

Obrady Samorządowego Okrągłego Stołu prowadził Jacek Karnowski, prezydent Sopotu:

Solidarność, okrągły stół, zaufanie – te 3 słowa dziś we Wrocławiu są najważniejsze. My samorządowcy, rękami Jacka Sutryka, wzięliśmy sprawę w swoje ręce i zorganizowaliśmy ten stół, aby rozmawiać. Bo wiemy że dziś potrzebne jest wzajemne zaufanie, by pomagać uchodźcom. – mówił prowadzący obrady Jacek Karnowski, prezydent Sopotu i prezes Ruchu Samorządowego TAK! Dla Polski, z którego inicjatywy zorganizowane zostało wydarzenie.

Działania z perspektywy stolicy Polski omawiała Renata Kaznowska, wiceprezydent Warszawy:

745 tys. uchodźców z Ukrainy przyjechało do Warszawy, a 300 tys. zostało z nami. To ogromna liczba. Szacujemy, że samych dzieci mamy dodatkowo ok 100 tys. Do pierwszego września i rozpoczęcia roku szkolnego potrzebujemy ok. 70 dodatkowych placówek oświatowych. Ale pamiętajmy, że mury szkół nie uczą. Podobnie jak nie leczą mury szpitali. Dlatego musimy pamiętać o ludziach, kadrach – mówiła wiceprezydent Warszawy, a Hanna Zdanowska, prezydent Łodzi komentowała braki prawne dot. opieki psychologicznej dzieciom z Ukrainy.

8 obszarów tematycznych

Dzień wcześniej (w niedzielę) ponad 120 ekspertów, samorządowców, przedstawicieli 40 organizacji pozarządowych, świata nauki i biznesu opracowała zbiór rekomendacji, które będą składać się na „białą księgę”. Dyskusje toczyły się przy 8 podstolikach tematycznych, a podczas obrad Samorządowego Okrągłego Stołu ich koordynatorzy referowali wypracowany materiał. Warszawskie rekomendacje przedstawiała także wiceprezydent Aldona Machnowska-Góra. Były to m.in. rozpoczęcie pracy nad krajową polityką migracyjną, prace nad rządowym wsparciem gmin w zakresie inwestycji mieszkaniowych i remontów pustostanów oraz przekazania terenów skarbu państwa gminom na inwestycje budownictwa komunalnego i tanich mieszkań na wynajem. Zdaniem władz stolic konieczne jest natychmiastowe zwiększenie budżetu Funduszu Dopłat BGK, z którego udzielane są bezzwrotne dotacje na budownictwo mieszkaniowe komunalne, społeczne, remonty i przeciwdziałania bezdomności. 1 mld zaplanowany na 2022 r. został już wyczerpany, na rok 2023 zaplanowane jest 1 200 mln zł.- kwoty absolutnie niewystarczające.

Apelujemy o zwiększenie budżetu jeszcze w 2022 r i kontynuowanie naboru oraz podwojenie do 2 500 mln budżetu na przyszły rok oraz uelastycznienie warunków przydzielania i zmniejszenie wymaganego wkładu własnego – mówiła Aldona Machnowska-Góra.

Inna rekomendacja dotyczyła przygotowania i wdrożenia rządowych programów nauki j. polskiego dla dorosłych, nauki zawodu, przyspieszenia i ułatwienia dostępu do zawodów regulowanych, szczególnie w obszarze edukacji, ochrony zdrowia i usług opiekuńczych.

Udział w wydarzeniu wzięli przedstawiciele kilkudziesięciu organizacji w tym m.in. przedstawiciele Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka, Fundacji im. Stefana Batorego, rektorzy uczelni, członkowie Parlamentu i Komisji Europejskiej czy Kancelarii Prezesa Rady Ministrów oraz Kancelarii Prezydenta RP

ROMOWIE POLSKA-ŚWIAT

ROMA WEEK- Tydzień Romów 2022

Po zeszłorocznej internetowej edycji Tygodnia Romskiego, Tydzień Romski 2022 zgromadził posłów do Parlamentu Europejskiego, urzędników instytucji UE i organizacji międzynarodowych, krajowych i międzynarodowych organizacji społeczeństwa obywatelskiego oraz młodych aktywistów romskich na serię wydarzeń na żywo w Parlament Europejski w Brukseli.

Tydzień romski opierał się na pracy wykonanej podczas poprzednich tygodni romskich i omawiał politykę UE na rzecz integracji Romów. Wezwał również Komisję Europejską i państwa członkowskie UE do umieszczenia walki z antycyganizmem na czele wysiłków na rzecz społecznej i gospodarczej integracji Romów.

Sieć ERGO po raz kolejny była dumnym współorganizatorem i partnerem tej edycji Tygodnia Romskiego, pod patronatem Parlamentu Europejskiego, Komisji Europejskiej i Rady Unii Europejskiej, a także gospodarzami PE: Romeo FRANZ, Peter POLLÁK, Anna Júlia DONÁTH, Terry REINTKE, Cornelia ERNST, Klára DOBREV, Sergey LAGODINSKY, Juan Fernando LÓPEZ AGUILAR, Rasmus ANDRESEN, Lucia ĎURIŠ NICHOLSONOVÁ, Monika VANA, Thomas WAITZ i Carmen AVRAM.

Udział Sieci ERGO rozpoczął się pierwszego dnia, symbolicznie zbiegając się z Dniem Oporu Romskiego 16 maja. Podczas wydarzenia „Promowanie pozytywnych narracji i podnoszenie świadomości na temat języka romskiego” dyrektor sieci ERGO Jamen Gabriela Hraňaňová podkreśliła, że odważny czyn romskich więźniów stawiających opór swoim oprawcom w obozie koncentracyjnym Auschwitz-Birkenau jest inspiracją dla wielu współczesnych Romów, którzy muszą nadal opierać się rasizmowi i dyskryminacji w swoim codziennym życiu.

„Dekada przeciwdziałania antycyganizmowi jako nowa strategia integracji Romów w UE i na Bałkanach Zachodnich” to tytuł drugiego wydarzenia następnego dnia. współorganizowany przez Sieć ERGO. Ułatwił dyskusję na temat istniejących wyzwań współczesnego antycyganizmu i jego form w UE oraz na Bałkanach Zachodnich i Turcji, a także wyartykułował sposób, w jaki antycyganizm i polityki publiczne są powiązane i przedstawiane w celu osiągnięcia równości, włączenia i uczestnictwa Romów.

Podczas wydarzenia podkreślono, w jaki sposób przeciwdziała się antycyganizmowi w ramach nowych polityk i strategii dotyczących Romów, ze szczególnym uwzględnieniem rządów w krajach objętych procesem rozszerzenia, oraz omówiono znaczenie podnoszenia świadomości na dużą skalę i głębokiego zrozumienia antycyganizmu jako specyficznego forma rasizmu. Kampania sieci ERGO „Dekada walki z antycyganizmem”, prowadzona w ramach czasowych strategicznych ram UE dotyczących Romów do 2030 r., będzie w tym względzie skierowana do opinii publicznej i zaoferuje nowe narracje i środki zwalczania antycyganizmu.

ROMOWIE POLSKA-ŚWIAT

Trzecie wydarzenie współorganizowane przez Sieć ERGO pod tytułem „Zapewnienie adekwatnych i skutecznych regionalnych, krajowych i lokalnych funduszy na rzecz równości, włączenia i uczestnictwa Romów – przeszłe, obecne i przyszłe wyzwania” odbyło się 18 maja.

Wydarzenie zostało zorganizowane wspólnie przez ERGO Network, Central European University Democracy Institute i Fundación Secretariado Gitano w ramach Konsorcjum Monitoringu Obywatelskiego Romów wraz z Nevo Parudimos, RROMą, Autonomia Foundation oraz biurem eurodeputowanego Romeo Franza.

Wydarzenie ułatwiło dyskusję na temat wyzwań związanych z zapewnieniem odpowiednich i skutecznych funduszy regionalnych, krajowych i lokalnych dla Romów, a także na temat znaczenia monitorowania danych dotyczących finansowania i jego skutecznego wdrażania w celu osiągnięcia równości, włączenia i uczestnictwa Romów. Podkreślono również znaczenie monitorowania przez romskie społeczeństwo obywatelskie strategicznych ram UE dotyczących Romów oraz krajowych ram dotyczących Romów na rzecz równości, włączenia i uczestnictwa Romów.

Wydarzenie dostarczyło przykładów z poziomu krajowego dotyczących włączenia alokacji środków finansowych lub ich braku do priorytetów w ramach krajowych ram dotyczących Romów, a także synergii z szerszymi programami krajowymi i finansowaniem. Wprowadzono nowy przewodnik Grupy Zielonych/EFA w Parlamencie Europejskim, zlecony przez eurodeputowanego Romeo Franza, na temat tego, w jaki sposób romskie społeczeństwo obywatelskie może najlepiej skorzystać z nowego okresu finansowania UE 2021-2027, a także najnowszy raport przygotowany dla sieci ERGO Marko Pecak w sprawie finansowania podejścia oddolnego i zaangażowania Romów oddolnych oraz otrzymał wsparcie finansowe w ramach projektu „Nowe rozwiązania starych problemów” finansowanego przez Islandię, Liechtenstein i Norwegię za pośrednictwem Funduszy Funduszy Norweskich i EOG na rzecz współpracy regionalnej.

Po tym wydarzeniu, 18 maja po południu, odbyła się na żywo Nagroda Burmistrza Najbardziej Przyjaznego Romom. Nagroda „Najbardziej Przyjazny Romom Burmistrz” jest elementem lokalnego wsparcia projektu Romskie Kobiety Siła Zmian na Bałkanach Zachodnich i w Turcji (Siła Zmian), finansowanego przez DG NEAR i realizowanego przez Sieć ERGO. „Najbardziej Przyjazny Romom Burmistrz” to regionalna kampania mająca na celu zmobilizowanie społeczności romskich i wzmocnienie ich zdolności do prowadzenia dialogu z władzami publicznymi.

ROMOWIE POLSKA-ŚWIAT

Projekt Power of Change realizowany jest w Albanii, Bośni i Hercegowinie, Kosowie*, Czarnogórze, Macedonii Północnej, Serbii i Turcji, a komisja selekcyjna wybrała jednego burmistrza z każdego kraju spośród nominowanych kandydatów do nagrody w Brukseli. Gospodarzem wydarzenia był eurodeputowany Romeo Franz, a otworzył pan Olivér Várhelyi, europejski komisarz ds. sąsiedztwa i rozszerzenia.

Finałowe wydarzenie współorganizowane przez Sieć ERGO nosiło nazwę „W kierunku zerowej segregacji w edukacji w Europie”. Spotkanie było moderowane przez Damarisa Uzoma, koordynatora Intergrupy ds. Przeciwdziałania Rasizmowi i Różnorodności Parlamentu Europejskiego (ARDI), Belén Sánchez-Rubio, szefa Departamentu Międzynarodowego, Fundación Secretariado Gitano, Hiszpania oraz naszego starszego oficera ds. polityki Isabeli Mihalache.

To wnikliwe wydarzenie poinformowało o wyzwaniach związanych z zapobieganiem, zwalczaniem i sankcjonowaniem segregacji w edukacji na poziomie krajowym i europejskim oraz zaproponowało zrównoważone i długoterminowe ścieżki rzecznictwa i współpracy na rzecz zerowej segregacji w edukacji.

Inne wydarzenia Tygodnia Romskiego również dostarczyły rekomendacji dotyczących walki z antycyganizmem, określiły miejsce Romów w agendzie cyfrowej i zielonej, zwrócono szczególną uwagę na wyzwania kobiet i młodzieży romskiej, a także reprezentację społeczności lokalnych i język romski. Wreszcie, osobiste spotkanie podczas Tygodnia Romskiego w poprzednim formacie online było nie tylko pouczające, ale także inspirujące i motywujące. Podkreślono potrzebę współpracy między zainteresowanymi stronami na różnych poziomach, aby doprowadzić do rzeczywistej zmiany sytuacji społeczności romskich w całej Europie.

ROMOWIE POLSKA-ŚWIAT

Sieć ERGO odpowiada na wezwanie Komisji Europejskiej do przedstawienia dowodów na ubóstwo i nierówności

Jak zapowiedziano w planie działania Europejskiego filaru praw socjalnych (2021), Komisja Europejska planuje opublikować w 2022 r. komunikat w sprawie ubóstwa i nierówności, mający na celu zapewnienie państwom członkowskim wskazówek dotyczących optymalizacji wykorzystania przez nie ocen wpływu na dystrybucję, aby mogli lepiej określić oczekiwany wpływ reform i inwestycji na dochody różnych grup. Ogłoszono wezwanie do przedstawienia dowodów w celu zebrania opinii zainteresowanych stron.

Sieć ERGO z zadowoleniem przyjmuje uznanie, że nierówności dochodowe w Unii Europejskiej wzrosły od 2008 r., i zgadza się, że włączenie oceny ex-ante wpływu na dystrybucję powinno być traktowane priorytetowo przez państwa członkowskie w celu włączenia walki z ubóstwem i nierównością do głównego nurtu innych obszarów polityki. Ponadto doceniamy ambicję spojrzenia na dochód rozporządzalny różnych grup ludności, ponieważ nie na wszystkich wpływa to w ten sam sposób.

Większość Romów w Europie doświadcza zarówno względnego, jak i bezwzględnego poziomu ubóstwa i wykluczenia społecznego, przy czym wskaźniki są wielokrotnie wyższe niż w przypadku nie-Romów. W wielu państwach członkowskich ochrona socjalna jest ustalana na nieodpowiednim poziomie, który nie pozwala na godne życie. Poważne podejście do walki z ubóstwem oznacza zwiększenie inwestycji publicznych w infrastrukturę społeczną, które powinny być finansowane poprzez progresywne opodatkowanie, pozostawanie wiernym podejściu redystrybucji i łagodzenie polaryzacji społecznej. Uchwalenie dyrektywy ramowej UE w sprawie dochodu minimalnego, opartej na art. 153 ust. 1 lit. h TFUE, byłoby pierwszym niezbędnym krokiem w walce z nierównością dochodów.

Oceny wpływu na dystrybucję wdrażane przez państwa członkowskie powinny uwzględniać głęboko zakorzenioną, powszechną dyskryminację jako główną przyczynę nierówności w dostępie do praw, zasobów i usług.

Nadchodzący komunikat Komisji musi zapewnić silną synergię ze strategicznymi ramami UE na rzecz równości, uczestnictwa i integracji Romów, w których ograniczenie ubóstwa Romów jest wyraźnym przekrojowym priorytetem. Niezwykle ważne jest, aby Komisja Europejska ściśle monitorowała wdrażanie ocen wpływu na dystrybucję przez państwa członkowskie, w tym w ramach procedury dotyczącej zakłóceń równowagi makroekonomicznej i europejskiego semestru oraz krajowych planów naprawy i odporności.

Sieć ERGO i jej członkowie krajowi są gotowi do wniesienia wkładu politycznego i bezpośrednich dowodów oddolnych w celu kształtowania komunikatu Komisji, a także późniejszego opracowywania i wzmacniania ocen wpływu na dystrybucję na poziomie krajowym, z myślą o zapewnieniu, że obawy i związek z antycyganizmem są brane pod uwagę w sposób kompleksowy.

Sieć ERGO odpowiada na wezwanie Komisji Europejskiej do przedstawienia dowodów na dochód minimalny

W trzecim kwartale 2022 r. Komisja Europejska opublikuje wniosek dotyczący zalecenia Rady w sprawie dochodu minimalnego. Inicjatywa ta ma na celu wspieranie polityk państw członkowskich mających na celu łagodzenie ubóstwa i zapobieganie wykluczeniu społecznemu. Jest to zgodne z zasadą 14 Europejskiego filaru praw socjalnych, która stanowi, że każdy, kto nie ma wystarczających środków, ma prawo do odpowiednich świadczeń w zakresie dochodu minimalnego, zapewniających godne życie oraz dostęp do towarów i usług umożliwiających to. Inicjatywa jest również częścią europejskiego planu działania na rzecz filaru społecznego, strategii integracji społecznej Europy na lata 2020-2030. W tym kontekście Komisja Europejska ogłosiła publiczne wezwanie do przedstawienia dowodów zebranych od interesariuszy.

W odpowiedzi na to wezwanie do przedstawienia dowodów, Sieć ERGO przedstawiła kluczowe przesłania naszego kompleksowego raportu badawczego Dostęp Romów do odpowiednich systemów dochodu minimalnego w Bułgarii, Czechach, na Węgrzech, w Rumunii i na Słowacji. Podkreśliliśmy, że w gospodarce opartej na gotówce zapewnienie ludziom odpowiednich zasobów finansowych jest niezbędnym warunkiem wstępnym walki z ubóstwem i wykluczeniem społecznym, a także umożliwienia jednostkom pełnego wykorzystania ich potencjału oraz dostępu do praw i możliwości w zakresie zatrudnienia rynku i w społeczeństwie.

ROMOWIE POLSKA-ŚWIAT

Europejscy Romowie doświadczają jednych z najgorszych wskaźników włączenia społecznego, gdzie ponad 80% żyje w ubóstwie, tylko 43% jest zatrudnionych za wynagrodzeniem, a 41% doświadcza antycyganizmu, sytuacja ta uległa znacznemu pogorszeniu przez pandemię Covid-19. Zbliżające się zalecenie Rady może coś zmienić, ale tylko pod warunkiem wyraźnego uwzględnienia szczególnych obaw Romów. Dostęp do odpowiedniego dochodu jest również kluczowym elementem zmniejszania ubóstwa Romów, jednego z 3 horyzontalnych celów strategicznych ram UE dotyczących równości, włączenia i uczestnictwa Romów. Wzywamy Komisję Europejską do wspierania silnej synergii między Ramami a Zaleceniem.

Z dużym zadowoleniem przyjmujemy sformułowanie zalecenia w kontekście ograniczania ubóstwa, uznając, że systemy dochodu minimalnego są kamieniem węgielnym naszego europejskiego modelu społecznego i kluczowym warunkiem wstępnym w walce z ubóstwem, a także powiązaniem z filarem społecznym Planu działania. Z zadowoleniem przyjmujemy również silny nacisk na niską adekwatność, w tym indeksację. Kwoty i wskaźniki referencyjne należy zwiększać w ścisłym powiązaniu z siłą nabywczą, inflacją, budżetami referencyjnymi i krajową granicą ubóstwa, aby mogły zapewnić godne życie. Kluczowym aspektem jest niemożność połączenia dochodu minimalnego z innymi źródłami dochodu (zasiłki socjalne, praca w niepełnym wymiarze godzin, działalność generująca dochód). To popycha ludzi do szarej strefy, jeśli nawet szkolna nagroda pieniężna może oznaczać ograniczenie świadczeń. Ponadto doceniamy dążenie do poprawy zasięgu i zasięgu, a także absorpcji, szczególnie w celu wsparcia dostępu dla osób najbardziej podatnych na zagrożenia i rozwiązania złożonych procedur, które działają odstraszająco. Metodologia, związana z nią biurokracja i związane z nią koszty muszą zostać uproszczone, a także znacznie ograniczone, aby umożliwić osobom zmarginalizowanym, takim jak wielu Romów, ubieganie się o uprawnienia i utrzymanie ich.

Należy zapewnić środki i wdrożyć lepszy dostęp do informacji i wsparcia w społecznościach romskich. Obecne kryteria badania dochodów i kwalifikowalności są bardzo restrykcyjne, utrudniając dostęp do praw.

W równym stopniu wspieramy świadczenie usług zintegrowanych, w tym dostosowanych aktywnych polityk rynku pracy. Ostrzegamy jednak, że publiczne służby zatrudnienia są słabo przygotowane do zajmowania się wnioskodawcami romskimi. Potrzebne są pilne inwestycje, aby zwiększyć liczbę pracowników, a także szkolenia i umiejętności w zakresie przeciwdziałania uprzedzonym, aby we właściwy sposób radzić sobie z wnioskodawcami napotykającymi liczne i złożone bariery. Zatrudnianie mediatorów romskich pomaga również wypełnić luki międzykulturowe.

Zalecenie powinno w równym stopniu zwalczać warunkowość i sankcje karne, a także wspierać indywidualne podejście, wspierając ludzi w niekorzystnej sytuacji, potępiając domniemanie winy oraz nakładanie surowych warunkowości i sankcji w zamian za korzyści. Odpowiednie systemy dochodu minimalnego muszą opierać się na podejściu opartym na prawach. Zmniejszanie świadczeń jako zachęty do pracy może łatwo prowadzić do zmuszania ludzi do przyjęcia jakiegokolwiek pracy, co jest sprzeczne z podejściem wspierającym.

Walka z dyskryminacją – zarówno antycyganizmem, jak i stygmatyzacją osób ubiegających się o świadczenia jako leniwych – musi być kluczowym elementem Zalecenia, jako istotny czynnik zniechęcający do podejmowania. Obwinianie ludzi za własne ubóstwo i sprawców państwa opiekuńczego musi zakończyć się i zostać zastąpione podejściem solidarności i wzajemnego wsparcia. Powszechny antycyganizm należy zwalczać we wszystkich aspektach życia.

Wreszcie kluczowe znaczenie ma częste i zorganizowane zaangażowanie osób doświadczających ubóstwa i dyskryminacji, w tym Romów, oraz reprezentujących ich organizacji społeczeństwa obywatelskiego. Bezpośredni wkład beneficjentów dochodu minimalnego ma kluczowe znaczenie dla prowadzenia polityki opartej na dowodach, która faktycznie działa. Odbiorcy podatni na zagrożenia, tacy jak Romowie, muszą być zaangażowani w projektowanie, monitorowanie i wdrażanie Zalecenia poprzez zasięg, badania terenowe bezpośrednio w społecznościach, jasne i przejrzyste protokoły współpracy ze społeczeństwem obywatelskim oraz odpowiednie środki finansowe na wsparcie tych prac.

Sieć ERGO uważa, że Rekomendacja może iść tylko tak daleko, a państwu członkowskiemu należy nadać więcej impulsu z poziomu europejskiego, na przykład poprzez Dyrektywę Ramową o Adekwatnym Dochodzie Minimalnym oraz nowy Europejski Rok Walki z Ubóstwem.

HISTORIA MÓWI

16 maja 1944 r. W obozie koncentracyjnym Auschwitz Birkenau około 600 więźniów romskich nie pojawiło się na zwykłym porannym apelu, krzycząc do strażników SS: „Nie wychodzimy! Wchodzisz tutaj! Jeśli czegoś chcesz, musisz wejść do środka». Romowie, kobiety i dzieci bronili się przed eksterminacją. W rezultacie tego dnia żaden z Romów nie zginął w komorach gazowych. Ten odważny bunt przeciwko cierpieniom Romów w okresie nazistowskiego reżimu jest często określane jako Romski Dzień Oporu.

Romowie upamiętnią rocznicę buntu w obozie romskim w Auschwitz

Romowie upamiętnią w środę przodków, którzy 74 lata temu zbuntowali się w tzw. obozie cygańskim w niemieckim KL Auschwitz II-Birkenau. Dzięki oporowi wojnę przeżyło blisko 2 tys. więźniów.

To wydarzenie ma dla naszego narodu ogromne znaczenie. Jest bardzo ważnym momentem w naszej historii. Pomimo braku jakichkolwiek szans Romowie przeciwstawili się podejmując walkę o życie, które dla wszystkich jest wartością najwyższą. Dzięki oporowi uratowało się wiele osób, gdyż po buncie Niemcy wywieźli silnych i zdrowych więźniów do innych obozów. Znaczna ich część przeżyła.

Romski obóz rodzinny istniał w Birkenau od lutego 1943 do sierpnia 1944 r. Liczył 32 baraki mieszkalne i sześć sanitarnych. Niemcy deportowali do niego blisko 21 tys. osób. Liczba ta nie uwzględnia ok. 1,7 tys. Romów z Białegostoku. Jako podejrzani o tyfus plamisty trafili wprost do komór gazowych. Więźniów dziesiątkowały choroby i głód. Szczególnie cierpiały dzieci, które były obiektami zbrodniczych eksperymentów prowadzonych przez Josefa Mengele.

Niemcy zamierzali zlikwidować obóz cygański mordując więźniów po raz pierwszy 16 maja 1944 r. Do komór gazowych miało wówczas trafić około 6,5 tys. Sinti i Romów. Plany SS pokrzyżował bunt. Dzień przed akcją jeden z esesmanów wyjawiał plany polskiemu więźniowi i zalecił, aby Cyganie nie opuszczali baraków. Następnego wieczoru przed obóz podjechały samochody, z których wysiadło kilkudziesięciu uzbrojonych Niemców. Kilku weszło do baraku mieszkalnego, aby wypędzić więźniów. Sinti i Romowie uzbrojeni w noże, łopaty, łomy i kamienie nie wyszli. Po pewnym czasie esesmani opuścili baraki i odjechali. Akcja została odwołana.

Próba likwidacji obozu nie udała się. SS, które zetknęło się z nieoczekiwaną sytuacją, wycofało się w obawie przed stratami. Wśród więźniów znajdowali się bowiem Cyganie, którzy służyli w niemieckim wojsku. Załoga obozu obawiała się też rozprzestrzenienia buntu na inne jego części.

Po tych wydarzeniach Niemcy skierowali do innych obozów ok. 200 młodych i zdrowych Romów i Sinti. Ok. 1,5 tys. zdrowych więźniów przeniesiono do KL Auschwitz I. Większość z nich później również wywieziono. Część z nich przeżyła wojnę.

Obóz cygański, w którym zostali już słabli, starsi, kobiety i dzieci, został zlikwidowany w nocy z 2 na 3 sierpnia 1944 r. Rozkaz wydał zwierzchnik SS Heinrich Himmler. Niemcy zagazowali pozostałych przy życiu 2897 więźniów.

W środę, gdy przypadnie rocznica buntu, Romowie złożą kwiaty przy pozostałościach krematorium V, w którym w sierpniu 1944 r. Niemcy spalili ciała zgładzonych.

W wyniku prześladowań i terroru w latach panowania III Rzeszy śmierć poniosła około połowa populacji romskiej, zamieszkującej obszary okupowane przez Niemców. W Auschwitz zginęło ponad 20 tys. Sinti i Romów.

Stowarzyszenie Romów w Polsce utworzono na początku 1992 r. Podstawowym jego zadaniem jest działanie na rzecz tworzenia warunków pełnego uczestnictwa Romów w życiu społeczności polskiej, której - mimo własnej, specyficznej tożsamości - czują się członkami.

Romowie w Polsce mają status mniejszości etnicznej. W Polsce mieszka ich około 20-30 tys.

Niemcy założyli obóz Auschwitz w 1940 r., aby więzić w nim Polaków. Auschwitz II-Birkenau powstał dwa lata później. Stał się miejscem zagłady Żydów. W kompleksie obozowym funkcjonowała także sieć podobozów.

HISTORIA MÓWI

POCZĄTEK REPRESJI ANTYROMSKICH W NAZISTOWSKICH NIEMCZECH

Lata dwudzieste i trzydzieste XX wieku w Niemczech

Nastroje antyromskie były silnie zakorzenione w społeczeństwie niemieckim. W 1920 roku Karl Binding i Alfred Hoche wydali książkę „The Eradication of Lives Undeserving of Life” poświęconą jednostkom i społecznościom, które nie mają prawa do egzystencji. Wśród wymienionych grup, uznanych za „niewarte, aby żyć” znaleźli się m.in. nieuleczalnie chorzy psychicznie oraz Romowie. Prawodawstwo wcieliło w życie te poglądy kilka miesięcy po objęciu przez Adolfa Hitlera stanowiska kanclerza III Rzeszy. W latach 20-tych XX wieku opresyjność prawa wobec Romów uległa znaczącej intensyfikacji, wbrew oficjalnemu statutowi prawnemu Republiki Weimarskiej Romowie mieli zakaz uczęszczania do parków i łaźni publicznych. W 1925 roku na konferencji na temat „kwestii romskiej” powzięto decyzję o kierowaniu bezrobotnych Romów do obozów pracy z powodu „bezpieczeństwa publicznego” oraz rejestrowaniu wszystkich Romów w kartotekach policyjnych. Po 1927 roku wszyscy Romowie (również dzieci) musieli nosić dokumenty tożsamości tzw. karty identyfikacyjne zawierające odciski palców i fotografie. W 1929 roku w Monachium założono Centralne Biuro do Zwalczania Cyganów w Niemczech.

W 1933 roku, wraz z dojściem do władzy nazistów, w Niemczech rozpoczął się proces pozbawiania Romów podstawowych praw, którego konsekwencją była polityka masowego ludobójstwa.

W 1935 roku Romowie (podobnie jak Żydzi) poddani zostali dyskryminującym postanowieniom Ustaw Norymberskich, które stwierdzały m.in.: „(...) obcej krwi w Europie są zasadniczo tylko Żydzi i Cyganie, stąd też z zasady, nie mogą oni uzyskać praw obywatela Rzeszy.”. Wszelkie kontakty, w tym związki małżeńskie, pomiędzy Romami a obywatelami niemieckimi zostały zakazane i podlegały karze. Romom odebrano prawa wyborcze, zostali także usunięci ze szkół, wojska, organizacji zawodowych. W 1936 utworzono w Berlinie Instytut Higieny Rasowej kierowany przez doktora Roberta Rittera. Przeprowadzone badania antropologiczne miały za zadanie potwierdzić upowszechniany przez nazistów pogląd, jakoby Romowie należeli do gatunku „podludzi”. Ekspertyzy stały się podstawą planów eksterminacji Romów. W 1937 roku Heinrich Himmler wydał dekret zatytułowany „Walka z cygańską plagą”, w którym stwierdzał, że Romowie o „mieszanej krwi” są najbardziej zaangażowani w przestępczą działalność i tym samym nakładał obowiązek, aby wszystkie informacje o Romach były wysyłane z regionalnych departamentów policji do Głównego Urzędu SS (Policja Bezpieczeństwa kierowana przez Himmlera). Z 1938 roku pochodzą pierwsze wzmianki o planowanym „ostatecznym rozwiązaniu kwestii romskiej”. Romowie stanęli w obliczu zagłady.

KK

ROMSKIE OSOBOWOŚCI

Polsko-romska artystka wizualna, rzeźbiarka i malarka, edukatorka i aktywistka. Urodziła się w 1978 roku, mieszka i pracuje w Czarnej Górze, rodzinnej romskiej miejscowości u podnóża Tatr.

Małgorzata Mirga-Tas zaczynała od rzeźby, którą studiowała na ASP w Krakowie w pracowni Józefa Sękowskiego. Jeszcze w trakcie studiów opracowała charakterystyczną autorską technikę rzeźbiarską z wykorzystaniem tektury jako podstawowego materiału. Rzeźbiła w jej sklejonych warstwach, wykorzystując bladobrazową barwę materiału oraz wyraźną fakturę poddawanych obróbce warstw tektury i kleju. Formę nadawała rzeźbom obcinając i modelując bloki skleionej tektury piłą łańcuchową, szlifierką czy wiertarką i usztywniając je metalowymi i drewnianymi stelażami. W tej technice stworzyła między innymi na poły abstrakcyjne i surrealistyczne przedstawienia zwierząt, łączące codzienność z niezwykłością, przypominające nieco późniejsze hybrydyczne stworzenia z "Wiejskiego street artu" Daniela Rycharskiego. W pracy dyplomowej pojawił się także wątek kultury romskiej, który z czasem stanie się wiodącym tematem jej sztuki. Sama Mirga-Tas pochodzi ze szczepu Bergitka Roma mieszkającego w osadach o najdłuższych tradycjach, sięgających czasów przedrozbiorowych. Sama artystka także ostatecznie zamieszkała w rodzinnej Czarnej Górze, na pograniczu Spiszu i Podhala.

Dyplomowy "Tabor" z 2004 roku to ozdobiony delikatnymi ornamentami romski tabor, kruchy i nieco melancholijny.

Wyrzeźbiony z tektury "Tabor" przepracowywał jeszcze wizualność Romów związaną z nomadycznym trybem życia, drastycznie zmienionym i uregulowanym przez przymusowe osiedlenie w roku 1964. Nowsze prace artystki przedstawiają już nie należący do przeszłości świat znany jeszcze z tekstów Jerzego Ficowskiego.

W rodzajowych scenach Mirga-Tas nie tylko nie porzuciła zamiłowania do dekoracyjności, ale wręcz rozwinęła je, komplikując barokową fakturę suto zdobionych obrazów za pomocą wzorzystych tkanin, aplikacji z cekinów, piór czy kart do gry. Za ich sprawą płaskie, budowane wyrazistymi konturami, na nieco popartową modłę sceny zyskują optyczną głębię, mienią się, niemal wibrują. Wykorzystywane konsekwentnie fragmenty tkanin nie są przy tym przypadkowe – często pochodzą one z ubrań noszonych niegdyś przez osoby bliskie artystce, członkinie rodziny i znajome. To, co może więc zdawać się czystym ornamentem nałożonym na przedstawianą scenę, bywa więc elementem na swój sposób najbardziej realistycznym i poniekąd intymnym, nie tyle przedstawionym na obrazie, co przeniesionym na niego wprost z rzeczywistości – jak spódnica bohaterki wykonana z kawałka spódnicy rzeczywiście noszonej przez portretowaną.

Oprócz tematyki współczesnej, w dorobku Mirgi-Tas ważne miejsce zajmuje praca podejmująca jeden z najważniejszych w historii Romów, choć niemal nieobecnych w szerokim dyskursie tematów – Porajmos (termin spopularyzowany przez Iana Hancocka, oznaczający "pochłonięcie"), czyli romskiej Zagłady. W 2011 roku w Borzęcinie Dolnym artystka wykonała drewniany Pomnik Pamięci o Zagładzie Romów w Borzęcinie Dolnym z sylwetkami upadającej kobiety i mężczyzny, upamiętniający miejscowe ofiary nazistowskiej zbrodni – Romowie stanowili jedną z dwóch obok Żydów grup etnicznych przeznaczonych przez hitlerowców do całkowitej likwidacji; liczba ofiar Porajmos według szacunków sięgać może od dwustu tysięcy do pół miliona osób.

Wzniesiony z inicjatywy Adama Bartosza, wieloletniego dyrektora Muzeum Okręgowego w Tarnowie i badacza kultury romskiej, pomnik stanął w lesie, w miejscu, w którym w lipcu 1942 roku naziści dokonali egzekucji 29 Romów. O skali przemilczenia w historii romskich ofiar nazizmu świadczy fakt, że jest to pierwszy na świecie figuralny pomnik upamiętniający zagładę Romów. Antyromskie uprzedzenia dały o sobie znać, kiedy w 2016 roku pomnik został przez nieznanych sprawców zniszczony. Wkrótce w tym samym miejscu znalazła się jego kopia, z kolei pokawałkowany destrukcyjnie oryginał artystka zachowała jako osobną pracę, mimowolnie zaktualizowaną aktem ksenofobicznego wandalizmu.

Małgorzata Mirga-Tas równie aktywna jest też jako organizatorka, edukatorka i aktywistka. W trakcie nauki na ASP dołączyła do studenckiego Romskiego Stowarzyszenia Oświatowego "Harangos", działającego na rzecz edukacji romskich dzieci i młodzieży. Wraz z fotografką Martą Kotlarską od lat realizuje projekt "Romski Pstryk" – warsztaty z dziećmi przy użyciu techniki fotografii otworkowej. Wraz z dwójką innych artystów ze swojego szczerpu Bergitka Roma, Bogumiłą Delimatą i Krzysztofem Gilem, założyła w 2007 roku ruch Romani Art.

W tym samym roku na 52. Biennale sztuki w Wenecji po raz pierwszy znalazł się Pawilon Romski, stanowiący jeden z kamieni milowych w walce o widoczność sztuki tworzonej przez romskich artystów i artystki, przez dziesięciolecia funkcjonujących w swoistym limbo – wyłamujących się zarówno z tendencji dominujących w oficjalnych narracjach sztuki współczesnej, jak i z wyobrażeń na temat sztuki ludowej, a w konsekwencji ignorowanych przez badaczy jednej i drugiej.

CO NOWEGO

Mimo ogromnego zainteresowania zarówno opinii publicznej jak i świata akademickiego poakcesyjnymi migracjami obywateli polskich korzystających z prawa do swobodnego przemieszczania się w obrębie Unii Europejskiej, niemal nic nam nie wiadomo o migracjach polskich Romów, zarówno w wymiarze historycznym jak i społecznym. Migracje jednak zdają się mieć ogromny wpływ na tę grupę etniczną – w opinii niektórych organizacji romskich, mamy do czynienia z masową emigracją tej ludności, i nie brak miejscowości z których wyjechali prawie wszyscy przedstawiciele tej mniejszości. W tym sensie cisza – zarówno ze świata nauki jak i opinii publicznej – na ten temat jest uderzająca, gdyż pierwszy etniczny eksodus z Polski od czasów emigracji do Niemiec lat 70-tych czy emigracji polskich Żydów po 68 r. wydaje się pozostawać zupełnie niezauważony. Badanie finansowane w ramach programu Polonez „Między zmianą a tradycją – migracyjne ścieżki polskich Romów” zbadało to zagadnienie z perspektywy antropologii społecznej. Korzystając z transnarodowej optyki zespół badawczy przyglądał się kilku sieciom migracyjnym obejmujących Polskę i Anglię. Głównym celem badania była eksploracja kwestii wpływu migracji na tożsamość społeczną i kulturową polskich Romów w Polsce jak i w Anglii, kwestie transferów społecznych, zmian w relacjach międzypokoleniowych i międzygrupowych, a także uchwycenie specyfiki jak i podobieństw między migracjami Polaków a migracjami poszczególnych grup polskich Romów (Bergitka, Polska Roma). Wyniki badań prezentowane były na licznych konferencjach w kraju i za granicą.

Autorzy: Kamila Fiałkowska, Ośrodek Badań nad Migracjami, UW Michał P. Garapich, Ośrodek Badań nad Migracjami, UW Elżbieta Mirga-Wójtowicz, Ośrodek Badań nad Migracjami UW, Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie

WOJNA NA UKRAINIE

Romowie z Ukrainy traktowani jako uchodźcy drugiej kategorii

Niestety miejsca dla Ukraińców są dobrze wyposażone i stosunkowo komfortowe, podczas gdy te, w których przebywają Romowie, nie mają w zasadzie nic, a warunki są znacznie gorsze. Zadaję pytanie dlaczego Romowie nie przebywają razem z innymi Ukraińcami.

W odpowiedzi wolontariusze stwierdzili, że w ten sposób chcą uniknąć ewentualnych napięć i konfliktów między Romami a innymi ukraińskimi uchodźcami. Niektórzy Romowie z powodu takiej postawy myśleli o powrocie na Ukrainę, a wielu z nich już wróciło.

“Takie sytuacje mogą wydawać się odosobnione, zwłaszcza gdy weźmiemy pod uwagę ogrom stojącego przed nami wyzwania oraz hojność pomocy humanitarnej i pomocy udzielanej ukraińskim uchodźcom. Jednak, jak pokazuje historia, społeczność romska pozostaje największą mniejszością etniczną w Europie i nadal doświadcza różnych form dyskryminacji w krajach Europy, a obecnie, od czasu rosyjskiej agresji jest jeszcze bardziej narażona i stygmatyzowana”.

Wojna w Ukrainie jest wyniszczająca dla całego wieloetnicznego narodu, ale teraz należy zwrócić szczególną uwagę na mniejszości, które już przed rosyjską agresją znajdowały się w trudnej sytuacji. Wielu Romów przyjechało do Polski bez paszportów i jest traktowanych jak niewidzialni, pozostawionych bez godnej pomocy i dostępu do ochrony. Dlatego potrzebne jest wdrożenie programów rządowych, które wspierałyby romskich uchodźców w kontaktach z władzami, służbą zdrowia, a później w znalezieniu pracy.

Tymczasem Romowie, którzy uciekają do Polski, Mołdawii czy Słowacji, są często pozbawieni równego dostępu do pomocy i bezpieczeństwa.

Szacuje się, że przed inwazją Rosji w Ukrainie żyło od 400 tys. do nawet pół miliona Romów i kobiet romskich. W rzeczywistości ta liczba może być jednak znacznie większa.

WOJNA NA UKRAINIE

Systemowa dyskryminacja

Najpierw docierały pojedyncze doniesienia, że Romom odmawiano transportu czy schronienia. W tej chwili, nie są to już incydenty. Obserwujemy narodziły się systemowej dyskryminacji względem ukraińskich uchodźców romskich. I dzieje się to bardzo szybko.

Policja nocą wyrzuciła Romki z dworca, bo „istnieje zagrożenie kradzieżą” z ich strony;

Ukrainki nie chciały przebywać w jednym pomieszczeniu z Romkami, bo „są brudne”;

Wolontariusze i koordynatorzy tłumaczyli kłótnie między Ukraińcami i Romami, słowami „taka jest romska kultura”;

Romskim uchodźczyniom i uchodźcom odmawiano przekazania ubrań z darów, bo „biorą za dużo”;

Właściciel mieszkania wyrzucił przyjętych Romów po jednym dniu, bo „romskie dzieci są głośne”, inny powiedział po prostu „Ja Cyganów nie chcę”.

Zdarzyło nam się, że wolontariuszka, dzwoniąc na oficjalny numer interwencyjny wojewody mazowieckiego, usłyszała w słuchawce, że Romom nie pomogą, bo mają wszy.

Kluczem do zrozumienia, z czego to wszystko wynika, są dwa pojęcia: zbiorowa odpowiedzialność i głęboko zakorzenione stereotypy.

To oczywiste, że wśród Romów, tak samo jak wśród wszystkich Ukraińców i ludzi w ogóle, zdarzają się osoby, które są awanturnicze czy kradną. Ale w przypadku naszej społeczności, winą za zachowanie jednego człowieka obarcza się wszystkich Romów. Jeśli ktoś łamie prawo, to reakcją powinna być wezwanie policji, a nie karanie całej grupy i odmawianie im dostępu do pomocy.

Wybiórcza pomoc

W Polsce panuje przekonanie, że wszyscy pomagają uchodźcom z Ukrainy, ale uchodźcom romskim mają pomagać tylko polscy Romowie. Każdego dnia dostaje mnóstwo telefonów od osób, które potrzebują pomocy, ale też od wolontariuszy i koordynatorów z granicy i punktów recepcyjnych, od których słyszy: „zajmij się swoimi”.

„Robimy, co możemy, ale jest nas za mało, żeby wszystkim pomóc, a jeśli nie my, to nikt inny tego nie robi. Na szczęście są osoby nieromskiego pochodzenia, które działają razem z nami, ale to nadal kropla w morzu potrzeb”.

Niewielkie grupy aktywistów wspierających Romów z Ukrainy działają w miastach w całej Polsce. Na Facebooku powstała też specjalna grupa wsparcia Poland-Roma-Ukraine. Jej współtwórczynią jest Paulina Piórkowska. Chociaż sama nie pochodzi ze społeczności romskiej, to od kilku lat pracuje ze społecznością romską pochodzenia rumuńskiego w Poznaniu.

Informacje o potrzebach i problemach romskich uchodźców/czyń często były usuwane przez administratorów grup pomocowych na Facebooku, dlatego potrzebna bezpieczna przestrzeń.

Państwo zamyka problem pod dywan, dlatego aktywistki i aktywiści lobbują na rzecz wzięcia odpowiedzialności przez instytucje rządowe za uchodźców/czyńie romskie. Zaznaczają, że jest to grupa, która ze względu na rasizm i marginalizację wymaga specjalnego wsparcia.

Co więcej, romskie rodziny najczęściej są dużo większe niż przeciętna rodzina ukraińska, więc również z tego powodu trudniej im znaleźć nocleg w prywatnych domach. Dlatego pomoc rządowa jest w ich przypadku tak ważna.

Twórczynie grupy pracują też nad raportem dotyczącym dyskryminacji społeczności romskiej uciekającej przed wojną. Na tę chwilę prowadzą spis tych, którym udało się pomóc, i przebieg działań pomocowych. Do czasu naszej rozmowy jest to ponad 400 osób, które przewinęły się przez platformę, głównie kobiety z dziećmi.

Uważa się, że Romów i Romek, którzy uciekli do Polski z Ukrainy, jednak jest znacznie więcej. Można mówić o tysiącach, ale do zdecydowanej większości pomoc nie dociera.

Romów nie przyjmujemy

Punkty recepcyjne i inne przestrzenie oddane uchodźcom/uchodźczyniom na ogół nie są przyjazne Romom. Ci Romowie, których stać na wynajem mieszkania, najczęściej spotykają się z odmową ze strony właściciela. Okazuje się więc, że nie mają w zasadzie żadnej możliwości znalezienia dachu nad głową.

Gdy w ośrodkach i punktach recepcyjnych dochodzi do sytuacji konfliktowych, winy zawsze upatruje się w Romach. Nagle przestają być uchodźcami, są natychmiast wyrzucani. A spróbujmy sobie wyobrazić, że z takiego ośrodka wyrzuca się rodzinę ukraińską nieromskiego pochodzenia.

Są sytuacje, w której koordynatorzy danej placówki zapewniają, że nie ma już wolnych miejsc, gdy tylko dowiadują się, że chodzi o osoby pochodzenia romskiego. Ale miejsce znajduje się, gdy chwilę później zgłaszają się nieromscy Ukraińcy/Ukraińki.

Ponieważ w tej chwili aktywiści i aktywistki nie widzą innego wyjścia, zdecydowali się zorganizować relokację romskich uchodźców i uchodźczyń na Zachód. W tych działaniach pomaga m.in. Fundacja W Stronę Dialogu, której prezeską jest Talewicz, oraz Stowarzyszenie Romów w Polsce, ale też inne organizacje romskie, aktywiści i aktywistki z romskiej społeczności: Karolina i Karol Kwiatkowscy z Centralnej Rady Romów, Edyta Jaśkowiak, Elżbieta Mirga-Wójtowicz, Rajmund Siwak, Sonia Styrkacz i wiele innych osób.

Ale to też nie jest rozwiązanie idealne. Są też tragiczne sytuacje, Romowie, którzy wyjechali z Polski do Niemiec autobusem i zostali wyrzuceni w lesie. Planują teraz wrócić do Ukrainy.

Brakuje edukacji

“Wojna dotknęła każdego – wśród Romów są osoby zamożne, które sobie poradziły, oraz mniej zamożni, którzy potrzebują wsparcia, a zamiast tego są dyskryminowani” – opowiada Władysław Kwiatkowski ze Stowarzyszenia Romów w Polsce.

Wspomina o sytuacji, jednej z wielu, która miała miejsce w Krakowie. Prywatny właściciel miał zaoferować swój obiekt dla uchodźców z Ukrainy. Gdy przyjechali na miejsce Romowie, właściciel stwierdził, że “przecież była mowa o ukraińskich uchodźcach, a nie Cyganach”. Ostatecznie rodzina została przetransportowana na dworzec, gdzie koczowała całą noc.

Krążą też plotki o romskich uchodźcach i uchodźczyniach, które usłyszał: że jedzą psy, że zostawiają wszy w ośrodkach. Powtarzają się opowieści o kradzieży ubrań.

Romscy mężczyźni walczą w Ukrainie tak samo jak wszyscy inni, ale nikt nie nazywa ich bohaterami. Romskie kobiety z dziećmi uciekają przed wojną, ale nie są przyjmowane tak jak inne rodziny, tylko przenoszone z jednego ośrodka do drugiego. Nie ma narodu idealnego, ale jedno jest pewne – ich wszystkich dotknęła wojna i zasługują na taką samą pomoc.

Stowarzyszenie gości w swoich budynkach 40 romskich uchodźców/czyń – na więcej osób nie ma miejsca. Dlatego członkowie stowarzyszenia organizują wyjazdy całych grup do Europy Zachodniej, we współpracy z tamtejszymi organizacjami romskimi.

Niestety Polska nie nadrobiła edukacji międzykulturowej, którą zaniedbywała przez lata. Wciąż obserwujemy nienawiść, która wynika z niewiedzy i silnie zakorzenionych stereotypów, które można zwalczyć poprzez edukację”.

Znalazły się osoby, które przyjęły rodzinę pod dach niezależnie od koloru skóry. “Ale częściej otrzymujemy informacje, takie jak ta, że 18-osobowa rodzina z niemowlętami została wyrzucona z dworca, bo matki poprosiły o dokładkę zupy.

WOJNA NA UKRAINIE

Konsekwencje przeszłości

Jak wynika z danych, gromadzonych przez NGO-sy od lat, Romowie to najbardziej prześladowana mniejszość w całej Europie. Międzynarodowa organizacja Minority Rights Group (MRG) przez ostatnie pięć lat prowadziła projekty w Ukrainie dotyczące Romów. Ta społeczność w zasadzie od zawsze mierzyła się z nienawiścią, brakiem dokumentów, dostępu do edukacji i usług publicznych, w tym szczepień na covid.

Ze względu na prześladowania musiała stale zmieniać swoje miejsce zamieszkania. Nic więc dziwnego, że od czasu rosyjskiej agresji to właśnie Romowie znaleźli się w jeszcze trudniejszym niż wszyscy Ukraińcy położeniu.

“Przeciętna osoba w Polsce nie wie, że na ukraińskich Romach, również w ostatnich latach, dokonywano pogromów: ich domy były podpalane, ludzie byli atakowani i zabijani. Dziś widzimy, że część z nich boi się jechać jednym autobusem z innymi Ukraińcami i spać obok nich w ośrodkach” Przyczyny dyskryminacji Romów są bardzo złożone. Żeby zrozumieć, dlaczego np. stopień bezrobocia wśród Romów jest wyższy niż w przypadku innych obywateli, trzeba dostrzec wielopokoleniową, systemową dyskryminację, która działa podobnie jak w przypadku Afroamerykanów w USA.

“Jeśli rząd od lat, mimo wielu walk, nie podłączy prądu ani wody do romskiej osady, to jej mieszkańcy nie mogą zrobić prania, a wtedy dzieci chodzą w brudnych ubraniach. Więc dzieci w szkole są wyśmiewane i nie chcą do niej chodzić. I tak dalej. To bardzo skomplikowane zjawiska i niestety nie widzimy zmiany na lepsze. Jako MRG staramy się dbać, by nie było gorzej niż jest”.

“Mimo wszystko kraje zachodnie są bardziej otwarte na jakąkolwiek inność, więc jeśli ktoś ma ciemniejszą skórę, to niezależnie czy jest Hiszpanem, Turkiem czy Romem, będzie traktowany zdecydowanie lepiej niż w Polsce. Poza tym w Berlinie, na przykład, jest duża społeczność romska, od której uchodźcy mogą dostać wsparcie”.

“ Stereotyp się umacnia, a konsekwencje tego widzimy dzisiaj bardzo wyraźnie, choćby na dworcach czy w punktach recepcyjnych, gdzie wolontariusze boją się, że Rom to taki, który ukradnie. Jest to nie tylko niemądre, ale i obrzydliwe”.

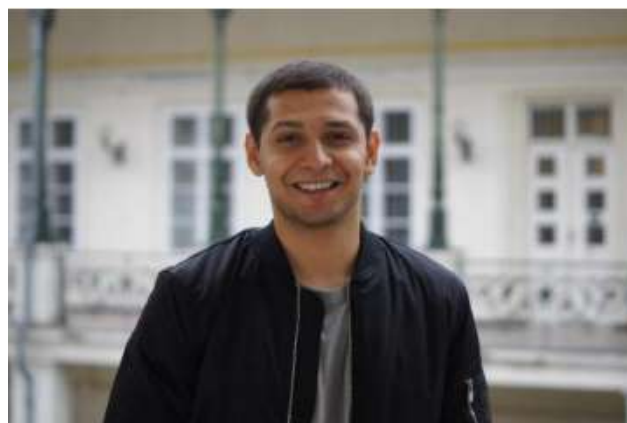
Romscy aktywiści działają w Ukrainie

MRG współpracowało z wieloma romskimi działaczami na rzecz praw człowieka w Ukrainie. Jednym z nich jest Julian Kondur. Mieszkał w Kijowie, dziś jest wewnętrznym przesiedleńcem, czyli uchodźcą we własnym kraju. Przeniósł się do zachodniej Ukrainy, skąd nadal zajmuje się monitorowaniem praw swojej mniejszości.

Kondur zna przypadki, gdy ukraińscy pogranicznicy utrudniali przekraczanie granicy Romom i Romkom tylko na podstawie ich wyglądu.

“Znamy pozytywne historie o ciepło przyjętych ludziach, którym udzielono pomocy. Z drugiej strony słyszymy coś zupełnie odwrotnego. Wnioskuje, że na traktowanie Romów gorzej ma wpływ ich sytuacja ekonomiczna oraz wygląd. Ci, którzy nie mają »typowo romskiego wyglądu«, oraz mają ze sobą pieniądze i tym samym nie zdani na łaskę pomagających – mają lepsze doświadczenia. Są takie sytuacje – rzecz jasna – mają miejsce nie tylko w Polsce, ale też np. w Słowacji.

Julian Kondur i inni romscy aktywiści, którzy zostali w Ukrainie organizują zbiórki pieniężne, ewakuacje, dbają o gorące posiłki w Charkowie czy Lwowie. Zapewniają wsparcie nie tylko Romom, ale także nieromskim żołnierzom ukraińskim. “Udzielamy pomocy wszystkim potrzebującym. Chcemy też pokazać naszemu rządowi, że jesteśmy gotowi, by współpracować w zakresie ochrony mniejszości w Ukrainie”.

Ministerstwo
Kultury
i Dziedzictwa
Narodowego

Wydanie kwartalnika "RRROM PO DROM"
dofinansowano ze środków Ministra Kultury i
Dziedzictwa Narodowego pochodzących z Funduszu
Promocji Kultury – państwowego funduszu celowego
oraz ze środków Gminy Miasta Rodomia